

сутності, не духу. „І побачив Господь Бог, що велика розпуста людей на землі, і що всі думки і помисли сердечні повсякчасне зло; і розкаявся Господь, що створив людей на землі, і засумував у серці своїм” [Буття, 6:5-6].

Що ж спасло людей від абсолютної Божої кари за їх зло? По-перше, Бог також став суб'єктом активного пізнання, а не лише носієм абсолютного знання, по-друге, це дало йому можливість пом'якшити своє ставлення до пересічної масової людини, по-третє, свідомо поставити на праведних і непорочних і *від них* розпочати нову історію людства і допомагати йому *через них* як спроможних на боговідповідне пізнання й спосіб життя.

Висновок. Добро і зло характеризують реальний духовний стан суспільства, хоча й розподілені між різними людьми і в кожній окремій людині по-різному, породжуючи цим проблеми гармонізації її життєдіяльності. Допотопний досвід показав Богу, що будь-яка людина не може бути такою, „як один із Нас”. Хто ж ці „Ми”, „Наші” для Бога? За легендою – це ангели-небожителі; що ж до історичного досвіду Бога, то він засвідчив, що абсолютна більшість людей ототожнює свій дух з тимчасовими формами тварного буття і в цьому вбачає засіб до вічності, отже, знаходиться поза його впливом. Тому він позбавив Адама і Єву та їх нащадків і плодів дерева життя, які тепер потрібно було добувати тяжкою повсякчасною працею.

Що є дерево життя? Це умова існування людства в режимі повного й абсолютного у своїй незмінності блага, в режимі поза усвідомлюваного й позасвідомого життя в добрі і злі водночас, відтак, в режимі вічності, *дарованій* Богом. Тут відсутні ціннісні характеристики буття, воно поза ними, поза добром і злом; це блаженство відсутності душевних і духовних мук. У цьому стані люди рівні Богу і його ангельському оточенню; поза ним вони розшаровуються залежно від орієнтації на те, що вважають субстанцією свого буття: дух чи матерію, тобто духовні чи тілесно-чуттєві потреби. Первинність (як ми *звикли* говорити), поза всякими сумнівами, належить духовній субстанції, - емпірично це засвідчується панівним (в нормальному, а не *звично*-класовому розумінні слова) становищем інтелектуальної еліти в суспільному житті, - вона ближче до Бога, мовою наукової термінології – до дії об'єктивних законів розвитку. Тож добро в суспільному житті йде від наближених індивідуальним розумом до цих законів; зло від тих, для кого пізнання метафізичних засад світобуття складає значні труднощі з найрізноманітніших причин.

Таким є об'єктивний стан людської духовності. Врешті-решт, Бог сприйняв його як реальність, пізніше сформульовану Христом: „Богу – Боже, кесарю – кесарево”. Бог благоволить всім людям, але не всі спроможні піднятися до розвитку в собі благої волі. Тож проблема моральності полягає: а) для більшості – в ритуалі жертвності вищим

(через їх індивідуальну волю) силам; б) для меншості – в устремлінні на вимоги розуму, що й породжує практику морально мотивованої поведінки. Ось чому післяпотопний Бог сказав: „у серці своєму: не буду більше проклинати землю за людину, тому що замисел серця людського – зло від юності його; і не буду більше вражати все живе, як Я зробив: надалі у всі дні землі сімба і жатва, холод і спекота, літо й зима, день і ніч не припиняться”[Буття, 8:21-22].

Отож проблему добра і зла створює собі людина через дитячість свого розуму, коли на підставі зорового відчуття поділяє світ на протилежності відповідно до своєї суб'єктивності, а не розуму світу. Власне, про це і йдеться у вже багаторазових посиланнях на Геракліта: „Ознака мудрості – погодитись, не мене, а логос слухаючи, що все єдине”[2], в тому числі день і ніч, як і всі інші протилежності. Проблеми створюють ті, хто бере на себе працю навчителів народних, а не працю і муку відповідальності за наслідки передачі хибних знань.

Ще одне джерело провокування історичного розвитку в русло антагонізму добра і зла пов'язане із порушенням визначального принципу світобудови – творити „душу живу по роду її” і будь-які плоди, „в яких насіння їх за родом їх на землі” – у сфері відносин між народами. На цьому аспекті буття слід особливо наголосити, зважаючи на значення, що надається в „Біблії” фактору родоводу її головних персонажів. Так, підкреслюється, щоб нащадки Сіма, Хама, Іафета розселялись „в землях їх, кожен за мовою своєю, за племенами своїми, в народах своїх”[Буття, 10:5,20,31]. І підсумок: „Ось племена синів Ноєвих, за родослівною їх, в народах їх. Від них розповсюдились народи на землі після потопу”[Буття, 10:32].

Йдеться про народи і племена, які мають спільне родове походження. Але звідси походить і безліч інтерпретаційно-пізнавальних варіацій, небезпечних за своїми практичними наслідками, про що свідчить фактична тотожність історії суспільства, історії воєн між народами і серед самих народів. Це, в свою чергу, буквально силоміць – адже все настільки очевидно – наштовхує на загальний висновок про злу природу людини, про вроджену їй гріховність і про добро як суспільний ідеал, місце якому в казках – там воно завжди перемагає.

Чому взагалі в духовно-пізнавальному процесі виникають різні погляди на один і той же статичний об'єкт, яким у даному випадку є текст „Біблії”? Причини відомі: по-перше, суб'єктивність і суб'єктивізм дослідника, зумовлені безліччю факторів, і, по-друге, відсутність єдиного методологічного критерію аналізу. Вірніше, він також існує і не є чимось і комусь із дослідників невідомим: це – розум. Але це, так би мовити, і всі так мовити, абстрактна істина, що також вірно. Конкретна форма розуму як критерій істини згідно того ж таки Геракліта, це розум як єдине, як субстанція світобудови і як Абсолютне Благо, або ж як Благо Абсолюта. Розум у такій своїй якості абсолютно відокремлений від будь-яких знань про свій зміст – останнього просто ще – до його переходу в своє інобуття

– не існує. Тобто, розум в означеній онтологічній іпостасі є пізнавально пустим, є, як всім відомо від часів Гегеля (хоча це було відомо від самого початку всім видатним мислителям і богословам), буттям, рівним пізнавальному *ніщо*, але таким, що становиться, і, отже, стає можливим *щось* пізнати (знати) про нього завдяки процесу становлення. Знання, таким чином, є акциденція розуму, а сам він субстанція, тому багатознайство породжує інтелектуальну ерудицію, яка неправомірно ототожнюється з самим розумом як Абсолютом і Благом. Саме тому біблейська мудрість попереджує, що марнота людського духу пов'язана з бажанням „пізнати мудрість і пізнати безумство і глупоту”; наслідком є лише те, що „у великій мудрості багато печалі; і хто примножує пізнання, примножує скорботу”[Екл., 1:18]. І Проповідник радить: „Слова мудрих – як голки і як вбиті цвяхи, і складачі їх – від єдиного пастиря. А що понад всього цього, сину мій, того остерігайся: складати багато книг – кінця не буде, і багато читати – стомливо для тіла”[Екл., 12:11-12].

Звичайно, кожен дослідник писав у надії, що лише найостаннішу книгу. Тому так склалось, що історичною домінантою стало не знання мудрості як єдиної першооснови світу і, відповідно, єдиного таланту кожної людини, а мудрість, яка начебто йде від насиченості свідомості знаннями. Якраз вони й заважають досліднику дійти до розуміння Розуму як буття, рівного *ніщо*, але здатного створити *щось* всесвітнє, тому що зміст Розуму – енергія творчості, яка не може бути визначеною, - вона просто має значення як енергія творення і творчості, з якої почалось становлення світу і його пізнання людиною.

Проблема пізнання може бути вирішена за наявності у дослідника методологічної установки на абстрагування від наявних у нього і науки взагалі знань як умови неупередженого об'єктивного погляду на об'єкт дослідження. Спробуємо саме таким поглядом поглянути на проблему добра і зла, породжену людством як сукупністю єдиних у своїй різноплемінності народів.

Будучи за родом єдиними, нащадки Ноя вирішили побудувати своєрідний пам'ятник своїй єдності – місто і вежу до небес. Бог, поглянувши на те, з чого вони *почали* своє розселення по всій землі, завадив їм здійснити *задумане* як *нерозумне* і тому шкідливе. Завадив тим, що дав їм різні мови, внаслідок чого вони втратили можливість домовитись і порозумітись, а тому полишили будувати місто як центр людства і вежу як його символ і символ єдності.

Чому ж Бог не дозволив здійснити ці, здавалося б, логічні дії, в яких подяка йому ж самому? Мабуть тому, що логіка і благо розуму знаходяться поза будь-яким *одним із його можливих втілень*, вони в *усьому суцшому*, оскільки все суще від єдиного першоджерела, єдиного енергетичного першопоштовху, а тому може бути зосереджене й акумульоване в *Одному як Суцшому*, але в такому разі не може мати місце буття створеного, а лише буття Абсолюта. У зв'язку з цим значний

інтерес і цінність має пояснення значення абсолютного М.Гайдеггером: „*Абсолютне* (ab-solutum, відв'язане, відпущене) є постале у своїй самотійності. Те, що досягло такої самотійності, не перебуває ані в залежності, ані в ізоляції (рід залежності) від інших речей, а вільно відкрите їм”[3].

Так, Бог як Розум справді не втручається у конкретні справи людей. Його (розуму також) функція в спогляданні за ходом їх історичних взаємовідносин і їх корекція засобами покарання за всілякі відхилення від закону їх дії. В даному випадку допомога у вигляді „міфу факту” – Бог втрутився у побудову міста і вежі. Факт розуму полягає в тому, що будь-яка спроба відійти від принципу *родовідповідної* діяльності є згубною для самого роду: тільки в своїх межах він може себе реалізувати, адже, як писав Т.Шевченко, „в своїй хаті своя правда, і сила, і воля”. Кожен народ стає богоподібним, коли формує свою правду, і силу, і волю, тобто – свій розум як ту сукупну енергію, яка дає натхнення і сенс буття. За цих умов він живе у світлі й добрі і вдень, і вночі. За цих же умов він (це, звичайно, його духовні провідники, чого, на жаль, у нас немає), сприймаючи „нерозумність” розуму інших народів, їх очевидну для нього духовну темряву і зло-чинність, не переймається бажанням його просвітити: домінуючим станом його душі є стан блаженства від власного світла і стан співчуття і жалю щодо інших народів. Цю місію якраз і виконав Христос, що був посланий Богом для виконання закону рівнозначності перед Ним всіх народів без винятку, для заміни енергії агресії (*agressio* – приступ, напад) від об'єктивної неподібності на енергію любові, енергію співчуття, енергію знаходження подібного, яким, власне кажучи, є органічна природа людей і їх чуттєвість, дух їхньої чуттєвості, на підставі якого (його потреб) і мають складатися добрі стосунки між народами.

За умов всесвітньої змішаності народів і свідомого їх перемішування домінує уявне світло духу одного або декількох народів, які благо свого розуму видають за всесвітнє благо; але воно видає свою уявність тією деградацією, що характеризує стан сучасного суспільства як стан фактичної темряви, апокаліптичного очікування людством перемоги сил зла над силою добра. Спасіння в переході народного морального розуму на вимоги загальнолюдського не відбудеться, якщо в своєму не вбачати цілком очевидних проявів не загальнолюдського (це не може не викликати підозр стосовно лукавства якогось не досить мудрого, але спокусливого до влади, народу), а поза людського – космічного – розуму з його просвітленістю, яка залежить від самої людини, від того, який шлях вона обирає і якою дорогою йде. Шлях істини – це шлях *роздумів* про сутність світобудови, про її задум, її розум. На цьому шляху людина формується як духовна істота; на ньому вона знаходить проблему добра і зла і певним чином її вирішує. Істинне рішення – роздуми про їх співвідношення, які не підштовхують до дій, в яких би домінувала „чиста совість” з її знаннями, що таке добро і що зло, і, отже, практичним примноженням добра і знищенням зла. Християнська

етика якраз і являє собою спробу ствердити спосіб життя, що передбачає не діяння добра або зла, а діяння, коли обов'язковим елементом свідомості „діяча” є сумніви стосовно вирішеності ним співвідношення добра і зла відносно себе самого, інших, природи, Бога. Тому її імператив „полюби ближнього свого як себе самого” є логічною трансформацією роздумів про добро і зло в спосіб духовно-практичної морально спрямованої поведінки.

Римський філософ Плотін, який жив і творив уже в часи досить поширених в суспільстві християнських ідей, у своїх пошуках виходив із субстанційності зла в такій же мірі, як і Блага. „Все, що йде від Блага, прекрасне; саме ж воно – вище від прекрасного, вище навіть найвищого – по-царськи містить у собі весь умодосяжний світ, що є вже сферою розумного Духа”[4]. І навпаки, абсолютне зло „це субстанція, яка лежить нижче всіх образів, видів і форм, мір і меж і яка не має в собі нічого благого, отримує порядок іззовні, тому знаходиться у відношенні до суцільних речей як жалюгідна подоба до прообразу, ось вона і є сутністю зла – якщо тільки у зла взагалі може бути яка-небудь сутність. І ось саме цю субстанцію, відому під словом „матерія”, відшукує наш розум і вказує на неї, як на перше зло, зло саме по собі”[4].

Чому ж матерія є субстанцією зла? Тому що, сполучаючись із душею і духом у тілі людини, вона заважає їм споглядати світ блага, світ умодосяжних істин, світ самого блага, Заважає тим, що відволікає від світу і світла істини, від добродійної діяльності і не лише породжує, але й примножує пороки, заражаючи ними також і благі наміри душі, спрямовані на пізнання духовної благодаті. Сила зла неймовірна; оскільки його абсолютною сутністю є така ж абсолютна невизначеність, невпорядкованість, хаотичність і дисгармонійність, постільки й „дух, відважуючись поглянути на те, на що дивитись йому не подобає, вже не є істинний дух”[4].

У чому сила зла матерії? Все, з чим вона стикається, вона уподібнює собі, в тому числі й дух. Але вона руйнує, насамперед, всі ті властивості, наявність яких у речах наближає до впізнання наявної в них духовної якості. Так, тіло людини має форму, в якій перебувають душа і дух, але матерія тіла спонукає його до невпорядкованих афективних дій, які не можуть бути взяті під контроль, отже, пізнані в їх співмірних і контрольованих духом проявах. „Відтак, першим злом ми покладаємо безмірне; другим же – будемо вважати те, що виникло в безмірності і сприйняло її як властивість – або шляхом уподібнення їй, або шляхом причетності: первинна темрява, а вторинне те, що потемніло. Тому зло, проявлюване у вигляді невігластва в безмірності душі, є злом вторинним, а не злом самим по собі: адже й добродійність – це не перше Благо, а лише причетне Благу, благодійне”[4].

Як абсолютне благо, так і абсолютне зло пізнаються не в своїх абсолютних вимірах, а по відношенню до способу діяльності людини.

Зло-чинна (порочна) діяльність є наслідком повної без'якісності й безформенності матерії, яка, передаючись на душевні й духовні властивості, деформує їх дію. Сила душевного прояву відповідна визначеності духу (ейдосу), який її скеровує; якщо вони збігаються, маємо добродесний спосіб поведінки, якщо відхиляються – маємо початок пороку, морального падіння. Зло має перевагу тому, що його субстанція і субстрат органічно поєднані в без'якісності, аморфності й неоформленості матерії. Тому область абсолютного блага обмежена умодосажним світом і його спогляданням, все інше обтяжене дією сил зла, інакше кажучи, процесом становлення.

Останнє дає людині перспективи утвердження блага засобами добродесної поведінки. Для цього необхідно лікувати душу, її неміч. В чому неміч? Не в тому, що душа позбавлена свого ейдосу, своєї благої ідеї, а в наявності в ній чужорідних елементів, які відіграють виключно негативну – злу – роль. Інакше й бути не може – подібне має поле дії у спорідненому подібному. Тому лікування душі може відбутись лише на шляху самопізнання її особливостей, визначеності її проявів і, звичайно, бажання самої душі за чуттєвими формами побачити її духовний сенс. Дух має оформити душу й тіло – в цьому сенс облагородження людини, адже „бажаним може бути тільки Благо, огидним – зло, а мислення, мудрість – це розуміння того, що є благо, а що – зло; до того ж і саме мислення - благо”[4].

Плотін не звинувачує людей в порочності, вважаючи зло субстанційно й субстратно визначеним матерією, отже, таким, що діє поза волею людини. Але саме від волі людини залежить облагородження матерії свого тіла, в якому приховані душа і дух, який має спрямовуватись як на пізнання душі, так і найвищого і найпрекраснішого – блага. Він зазначає, що „лише одне бажання, одне устремління душі воістину прекрасне – це устремління до Духу: але вимагає воно повної зосередженості та утвердження в Духові, відмови від якої б то не було схильності до низького”[4].

Що ж є низьким? Все, що нижче Бога і блага його розуму. „Пошановуючи і люблячи чуттєве більше, ніж самих себе, душі доходять до забуття Бога, адже, якщо душа обирає будь-що предметом свого захоплення і пошуку, тим самим вона визнає це за вище і краще, а себе – за нижче і гірше”[4]. Повернення до Бога пов'язується як із пізнанням, так і самопізнанням. Оскільки існують два начала, потрібно, по-перше, пізнати їх сутність, по-друге, обрати життєвий шлях. Лише незначна кількість людей силою власної волі здатна пізнати сутність *добра-блага* і в цьому пізнанні відкрити для себе також і благо від мислення як засобу до пізнання і, пізнавши, стати розважливою, благо розумною. Що стосується більшості, то їй слід постійно нагадувати про органічний зв'язок душі з духом і спонукати до бажання пізнати її духовні можливості. Найбільша спонукка – усвідомлення її вічності, яке,

безумовно, підштовхує до формування почуття сорому за її земні поневіряння, звільнення від яких у можливостях волі кожної людини.

Висновки

В усі часи люди хотіли жити згідно своїх уявлень про справедливість. Але, як свідчить історія людства, справедливості у взаєминах між людьми і народами досягнути не вдається. Вихід лише один: провідною верствою будь-якого суспільства повинні бути ті люди, для яких пізнавально-пошукова діяльність збігається з самопізнавальною. Адже складність проблеми співвідношення добра і зла не в тому, що її не можна вирішити на рівні мислення, а в тому, що, знаючи, що таке добро і що зло, людина не може діяти згідно змісту цих знань. Навіть діючи зі злим умислом, вона для себе визначає його як добрий. Люди, які постійно розмірковують над суперечливими проблемами буття, здатні діяти не однобічно, а гармонійно і тим самим показувати приклад добродійної суспільної діяльності, переживаючи в собі „зло” невдячності з боку суспільства. Дуже бажано, щоб керівники держави розуміли душевну драму саме цієї богоподібної категорії людей.

Перспективи подальших досліджень:

- ✓ аналіз феномена європейської свідомості;
- ✓ аналіз проблем моральної свідомості.

Джерела

1. Біблія.
2. Антология мировой философии. – М., 1969. – Т. 1. – С. 278.
3. Хайдеггер М. Время и бытие. – М., 1993. – С. 434.
4. Плотин. Эннеады. – К., 1995. – С. 26,28,35,34,39,40,123.

Стаття надійшла 13.03.2006 р.

СОЦІАЛЬНИЙ ДЕТЕКТОР ЯК ФАКТОР БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Александрова О.С. (м. Запоріжжя)

Анотація

У статті аналізується місце і роль соціального детектору як фактору забезпечення безпеки економічного розвитку соціуму в умовах євроінтеграційної політики української держави.

Ключові слова:

СОЦІАЛЬНИЙ ДЕТЕКТОР, КОНКУРЕНЦІЯ, КООПЕРАЦІЯ, ЕКОНОМІЧНА ЗБРОЯ, ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, СУСПІЛЬСТВО ТРАНЗИТИВНОГО ТИПУ, БЕЗПЕКА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ, ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Вступ

Вагомі соціально-економічні й політичні зміни, що відбуваються з 1990-х років ХХ століття, свідчать про те, що здійснюється глобальна трансформація й реструктуризація світу. Відбувається тяжіння трансформаційних суспільств до певних центрів сили, що, з одного боку, призводить до глибоких змін усередені суспільств транзитивного типу, а, з іншого - загострюються економічні, соціальні, геополітичні, демографічні та інші протиріччя між центрами сили й світовою цивілізацією. Якщо в цьому контексті розглядати особливості зовнішньої політики української держави, то реалії сьогодення свідчать про те, що транзитивне українське суспільство тяжіє до європейського центру сили з усіма впливаючими з цього позитивними й негативними наслідками. На сьогоднішній день визначаються наступні переваги від інтеграції України в ЄС [10, 9-10]: 1) об'єднана Європа матиме більший економічний простір для розвитку. Народне господарство України як об'єкт модернізації дасть значну кількість робочих місць як для України, так і для Європейського Союзу; 2) завдяки інтелектуальному, географічному, людському, ресурсному та іншим факторам, зросте політична вага ЄС разом з Україною; 3) значно зросте військовий потенціал Європейського Союзу, НАТО в Європі зможе спиратися виключно на європейські збройні сили. Отже, США зможе повернути свій військовий потенціал з Європи і за рахунок скорочення військового бюджету сприяти розгортанню соціальних програм.

Зазначимо, що Україна сама гальмує процес вступу до ЄС повільним темпом соціально-економічних і політичних реформ, на заваді до вступу в ЄС стає й імідж України як кланово-олігархічної, з криміналізованою і корумпованою економікою.

Якщо оцінити питання євроінтеграції України з позицій ЄС, то в умовах світової конкуренції, з одного боку, і кооперації на світовому рівні з собі подібними, за показниками соціально-економічного розвитку – з іншого, треба поставити питання: чи допустить світове співтовариство